

РАХУНКОВА ПАЛАТА

вул. М. Коцюбинського, 7, м. Київ, 01601, тел. (044) 234-95-65, 234-10-41, факс (044) 288-09-59
E-mail: rp@ac-rada.gov.ua

06.09.2021 № 08-2085

На № _____ від _____

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Пархоменко Наталії Олександрівни
«Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища:
теорія, методологія та практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Об'єктивною тенденцією сучасності є глобалізація, яка проявляє себе у соціально-економічних явищах, суто економічних процесах, змінює умови функціонування бізнес-систем, як надає їм нові можливості, так і сприяє формуванню принципово нових загроз. Глобалізація сприяє набуттю зовнішнім середовищем бізнес-систем глобального характеру. За таких умов принципово нові умови функціонування бізнес-систем пред'являють особливі вимоги до управління їхнім розвитком, потребують як формування необхідного теоретичного базису управління таким розвитком, так і розроблення відповідного інструментарію управління розвитком бізнес-систем. Це зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи Н. О. Пархоменко, у якій представлено комплекс пов'язаних між собою положень та результатів щодо розроблення теоретичних положень, методичних рекомендацій та конкретних інструментів управління розвитком бізнес-систем за умови формування їхнього глобального середовища.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є використання її положень під час виконання сукупності науково-дослідних тем відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України:

під час виконання науково-дослідної теми «Теоретичні основи передбачення та протидії кризовим явищам в економіці регіону» (номер державної реєстрації 011U000037) Н. О. Пархоменко розроблено рекомендації щодо впровадження та використання інструментарію діагностики розвитку бізнес-систем, оцінювання їх розвитку та визначення схильності до кризового стану;

внеском авторки роботи у виконання науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні основи проектно- і процесноорієнтованого управління на регіональному рівні безпечним функціонуванням і розвитком суб'єктів і об'єктів діяльності в умовах економіки знань, системних криз та гібридних загроз» (номер державної реєстрації 0115U000647) стало розроблення інструментарію управління розвитком бізнес-систем та методичного підходу до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем;

у процесі виконання науково-дослідної теми «Розробка теоретико-методологічних основ проектно-орієнтованого управління стійким і безпечним розвитком регіону в епоху економіки знань» (номер державної реєстрації 0112U000233) Н. О. Пархоменко здійснено аналіз теоретичних та методичних положень щодо розвитку бізнес-систем та розроблено концептуальні підходи до управління таким розвитком;

при виконанні науково-дослідної роботи «Теоретичні основи формування та використання потенціалу розвитку соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0109U0000082) здійснено аналіз стану розвитку міжнародних та вітчизняних бізнес-систем, що дозволило виявити тенденції, уточнити класифікацію бізнес-систем та станів їх функціонування, а також сформувати принципи та закономірності розвитку бізнес-систем, визначити їх властивості, що стало підґрунтям для розроблення концепції управління розвитком бізнес-систем.

Отже, тема дисертаційної роботи Н. О. Пархоменко може розглядатися як актуальна та така, яка представляє безпосередній інтерес для поглиблення теоретичних та методичних засад управління розвитком бізнес-систем.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів, висновків і рекомендацій дисертації

Оцінка обґрунтованості та достовірності результатів, висновків та рекомендацій дисертації сформована на підставі аналізу теоретичного базису дисертаційної роботи, використаних методів дослідження, інформаційної основи та міри апробації результатів дисертаційної роботи.

До складу теоретичного базису дисертації увійшли відомі та визнані у економічній науці положення щодо розвитку бізнес-систем, теорія систем, системний, ситуаційний та процесний підходи, наукові праці вітчизняних та закордонних учених з питань функціонування та розвитку бізнес-систем. Теоретичний базис дисертації відповідає меті та темі дослідження, є достатнім для формування обґрунтованих висновків та пропозицій.

Для вирішення мети дисертаційної роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, які апробовано у практиці наукових досліджень. Загальнонауковими методами дослідження, використаними у дисертації, є методи аналізу та синтезу, абстракція, контент-аналіз, монографічний та морфологічний аналіз, узагальнення, історичний аналіз, аналогія, системний підхід, структурний аналіз, експертне опитування, порівняння,

розрахунковий метод, функціональний аналіз, табличний та графічний методи, метод індикаторів, бальний метод, ранжування. У складі спеціальних методів пізнання, використаних у дисертаційній роботі, слід назвати діаграму Ісікави («рибну кістку»), статистичний аналіз, SWOT-аналіз, метод головних компонент, метод поточкових діаграм та UML-моделі, інструменти моделювання на основі нейронних мереж, інструменти теорії графів. Зазначені методи дослідження використано коректно, вони відповідають об'єкту та предмету дослідження, забезпечують дотримання логіки під час застосування наукового пізнання, дозволяють розглядати результати дослідження як достовірні та обґрунтовані.

Інформаційну основу дисертаційної роботи Н. О. Пархоменко сформовано на підставі офіційних даних державної статистики, даних авторитетних міжнародних організацій (Світовий банк, ООН, Всесвітній економічний форум), загальноновизнаних міжнародних рейтингів, аналітичних оглядів як загальновідомих у світі рейтингових агенцій («Forbes», «Fortune», «BCG»), так і національних бізнес-установ аналітичного спрямування («Цензор», «Дело.UA»), офіційної звітності вітчизняних та іноземних підприємств, даних власних досліджень авторки роботи, наукових праць вітчизняних та закордонних учених. Така інформаційна основа є достатньою для успішного вирішення поставлених у дисертації завдань, відповідає предмету та об'єкту дослідження, сприяє адекватності та релевантності пропозицій та висновків дисертаційної роботи.

Документи, які представлені у дисертаційній роботі, свідчать про успішне використання положень та результатів дослідження в діяльності підприємств різної галузевої приналежності.

Отже, теоретичний базис дослідження, який покладено у основу дисертаційної роботи Н. О. Пархоменко, використані методи дослідження та його інформаційна основа, міра апробації результатів дисертації свідчать про обґрунтованість та достовірність результатів, висновків і рекомендацій дисертації.

3. Структура дисертаційної роботи та логіка викладення матеріалу дослідження

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Розділи дисертації розкривають вирішення поставлених завдань та отримання результатів дослідження.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні основи розвитку бізнес-систем» авторкою досліджено сутність бізнес-систем (с. 43–48), змістовні складові та характеристики сучасних бізнес-систем (с. 54–62), розглянуті підходи, що визначають принципові характеристики розвитку бізнес-систем (с. 49–54), сформовано понятійно-категоріальний апарат розвитку бізнес-систем (с. 63–95), визначено місце метастану в розвитку бізнес-систем та розроблено концепцію управління розвитком бізнес-систем (с. 96–109).

Другий розділ дисертації «Передумови необхідності управління розвитком бізнес-систем в контексті змін глобального середовища» містить результати

проведеного аналізу. У цьому розділі визначені сутнісні характеристики глобального середовища, їх класифікація та фактори, що впливають на розвиток бізнес-систем (с. 112–125), визначено тенденції розвитку глобального середовища та сформовано інструментарій його оцінювання (с. 126–146), проаналізовано розвиток міжнародних та вітчизняних бізнес-систем за критеріями сфери діяльності, форми власності, розміром доходів тощо (с. 147–165), побудовано класифікацію бізнес-систем на основі виявлених тенденцій їх розвитку (с. 166–172), розроблено процедуру прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та моделі економічної поведінки бізнес-систем з урахуванням тенденцій взаємодії глобального та локального бізнес-середовища (с. 173–205).

Логічним у структурі проведеного дослідження є третій розділ дисертації «Методологія оцінювання розвитку бізнес-систем в умовах глобального середовища», в якому систематизовано параметри стану бізнес-систем (с. 208–213), проведено аналіз інструментів оцінювання бізнес-систем та визначено перелік управлінських заходів, які дозволяють визначати та корегувати стан бізнес-систем (с. 214–223), запропоновано методичні підходи щодо оцінювання розвитку бізнес-систем (с. 223–240) та щодо ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденції розвитку бізнес-систем (с. 248–257) та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану (с. 258–278).

У четвертому розділі дисертації «Методичне забезпечення управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища» сформовано методичний підхід до ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем (с. 281–298), визначено ключові параметри, що відображають основні тенденції розвитку бізнес-систем, які згруповано за критеріями адаптивності, гнучкості, ефективності та мобільності (с. 298–300), запропоновано методичний підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем на основі системи показників, що характеризують стан розвитку бізнес-систем, та проведено його апробацію на прикладі міжнародних та вітчизняних бізнес-систем в сферах металургії та машинобудування (с. 301–317), розроблено науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем, який також апробовано на прикладах міжнародних та вітчизняних бізнес-систем (с. 318–337), що дозволило визначити їх метастан та спрогнозувати сценарії розвитку.

П'ятий розділ дисертації «Методичні підходи до формування стратегії управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища» присвячений питанням формування конкретних пропозицій щодо удосконалення управління розвитком бізнес-систем. У цьому розділі систематизовано класифікацію стратегій розвитку бізнес-систем (с. 341–349), розроблено механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем (с. 341–355), узагальнено досвід провідних компаній світу щодо формування стратегії управління розвитком (с. 355–362), сформовано методологічний підхід до розробки

та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-системи (с. 363–392), сформовано методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища (с. 393–426).

Положення та результати дисертації викладені логічно та аргументовано. За оформленням дисертація відповідає вимогам, що затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

4. Наукова новизна результатів, які представлені у дисертації

Дисертаційна робота Пархоменко Н. О. може розглядатися як комплексне дослідження з питань управління розвитком бізнес-систем за умов глобального середовища. На підставі аналізу змісту дисертаційної роботи, автореферату дисертації та наукових праць Н. О. Пархоменко є підґрунтя для таких висновків щодо наукової новизни результатів, представлених у дисертаційній роботі.

Основним комплексним результатом дослідження, що має наукову новизну, слід назвати розроблення сукупності положень дескриптивного, експлейнарного та інструментального характеру щодо розвитку бізнес-систем, які працюють в умовах глобального середовища, та управління таким розвитком.

Центральним результатом дисертаційної роботи є представлена авторська концепція управління розвитком бізнес-систем, яка гармонійно поєднує базисні та методологічні положення, враховує узагальнені властивості бізнес-систем, містить підходи до їхнього розвитку та принципи управління таким розвитком (п. 1.3, с. 105-109). Така концепція відображає принциповий погляд авторки роботи на сутність управління розвитком бізнес-систем як на сукупність процесів, пов'язаних з якісною зміною стану бізнес-систем для переходу від їхнього поточного стану до метастану згідно поставленої цілі. Така концепція слугує фундаментом для розроблення інших результатів дослідження та може бути використана як концептуальне підґрунтя імплементації інструментів управління розвитком бізнес-систем в діяльності вітчизняних підприємств.

Об'єктивізація представлених у дисертаційній роботі концептів управління розвитком бізнес-систем логічним чином потребувала формування пропозицій щодо побудови конкретної управлінської архітектури на рівні окремої бізнес-системи. Результатом цього стало розроблення пропозицій щодо побудови механізму формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-системи (п. 5.1, с. 341–355). Такий механізм має достатнє теоретичне підґрунтя, проаналізоване у роботі, враховує можливість застосування різних стратегій розвитку бізнес-систем (табл. 5.1, рис. 5.1, с. 347–348), містить запропоновані елементи та зв'язки між ними (рис. 5.2, с. 351). Щодо такого механізму запропоновані його функції та принципи дії (с. 352), методи у його складі (с. 353), інформаційні та організаційні заходи (с. 354). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем як самостійний результат дослідження виглядає повним та завершеним, має наукову новизну. Його застосування сприятиме об'єктивізації концептів управління розвитком бізнес-

систем та їхній імплементації у систему управління підприємством у вигляді конкретних визначених стратегічних орієнтирів, сформованої стратегії розвитку, розробленого плану розвитку тощо.

Доволі логічним виглядає вибір саме стратегії як основного інструменту управління розвитком бізнес-систем, що сприяло формуванню у дисертаційній роботі пропозицій щодо розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем (п. 5.2, с. 363–392). Основою формування пропозицій для розроблення такої стратегії стала побудована у дисертаційній роботі структурно-логічна модель забезпечення стабільного розвитку бізнес-систем (рис. 5.6, с. 374). Частковими результатами дослідження у межах пропозицій щодо розробки та реалізації стратегії управління розвитком бізнес-систем стали розглянутий процес забезпечення реалізації можливостей розвитку бізнес-систем (рис. 5.4, с. 369), запропоновані етапи процесу розробки та реалізації стратегії розвитку бізнес-системи (рис. 5.5, с. 372), рекомендації щодо оцінювання метастану бізнес-системи (с. 376–380), матриця вибору стратегії розвитку бізнес-системи (рис. 5.7, с. 381).

Слід позитивно оцінити частину положень та результатів дослідження, які присвячені питанням оцінювання під час управління розвитком бізнес-систем з метою використання отриманої інформації для прийняття управлінських рішень. До складу таких результатів дослідження слід віднести пропозиції щодо оцінювання параметрів стану бізнес-системи, підхід до оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-системи та пропозиції щодо ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем.

Методичний підхід до оцінювання параметрів стану бізнес-системи (п. 3.1, с. 223–240, додаток В) базується на сукупності запропонованих показників за результатами проведеного аналізу. Такий підхід дозволяє кількісно представити характеристики стану бізнес-системи, відстежити зміну таких характеристик у часі, порівняти різні бізнес-системи тощо. Такий результат доповнюється пропозиціями щодо оцінювання впливу факторів глобального середовища на параметри розвитку бізнес-систем (с. 301–317) на підставі матриці парної кореляції глобальних чинників та кореляційних матриць ключових показників та екзогенних глобальних індикаторів. Відмінною характеристикою такого результату дослідження є не просто оцінювання впливу виділених факторів глобального середовища на бізнес-систему в цілому (хоча й такий напрям аналізу є важливим та представляє інтерес для теорії та практики управління), а оцінювання впливу виділених факторів глобального середовища на окремі параметри стану бізнес-системи, що забезпечує значно більш глибокий рівень аналізу, дає змогу прогнозувати зміни у стані та потенціалі бізнес-системи. Розраховані матриці впливу на прикладі конкретних підприємств (табл. 4.12–4.14) свідчать про дієвість авторських пропозицій та завершеність результату дослідження.

Пропозиції щодо ідентифікації проблем в управлінні розвитком бізнес-систем (с. 281–300) дозволяють структурувати такі проблеми й забезпечити

послідовний характер їх подолання — від визначення окремих симптомів проблем через причини їхнього виникнення до вирішення шляхом уточнення необхідних результатів, визначення ресурсів та ефектів (рис. 4.1, с. 284). Позитивно в межах відповідних пропозицій слід оцінити ідею щодо переходу від абсолютних до нормованих значень врахованих показників (табл. 4.1, с. 289) із прив'язкою таких значень до окремих класів рівня розвитку бізнес-систем, що дозволяє уніфікувати пропозиції авторки роботи для їхнього використання бізнес-системами, які працюють у різних умовах (географічно, інституційно тощо). І цілком логічно, що такий результат дослідження не обмежується суто ідентифікацією проблеми, а завершується розробленим загальним підходом щодо визначення необхідних дій для подолання проблеми (рис. 4.2, с. 297) — від застосування розробленої процедури ідентифікації проблеми до визначення стратегічних цілей та ресурсів для її усунення.

З числа результатів дослідження слід позитивно оцінити рекомендації щодо прийняття управлінських рішень для вибору траєкторії розвитку та формування типу економічної поведінки бізнес-систем (п. 2.3, с. 173–205), яка враховує комбінування кризових станів у різних бізнес-системах як на локальному, так і на глобальному рівні у ході триваючої сьогодні глокалізації як умови функціонування бізнес-систем. Безпосередньо процедура прийняття управлінських рішень щодо вибору траєкторії розвитку та формування типу економічної поведінки бізнес-систем (рис. 2.18, с. 197) є структурованою, повною, містить завдання, суб'єктів, методи та необхідні процедури.

У контексті забезпечення сталості розвитку бізнес-систем як результат дослідження представляє інтерес розроблений у роботі методичний підхід до ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків чинників зміни тенденції розвитку бізнес-систем та визначення схильності бізнес-систем до кризового стану (с. 248–278). Відмітними рисами такого підходу є зважене застосування різних інструментів для ідентифікації зазначених причинно-наслідкових зв'язків, поєднання кількісного та якісного аналізу, поєднання визначеної дискретності та неперервності у функціонуванні бізнес-систем.

Цікавим результатом дослідження, представленим у дисертаційній роботі, є науково-методичний підхід до формування інтелектуальної технології управління розвитком бізнес-систем (с. 318–337), який побудовано з використанням апарату нейронних мереж. Авторські пропозиції дозволяють побудувати та «налаштувати» («навчити») нейронну мережу для прогнозування розвитку бізнес-систем, що є основою формування окремих сценаріїв такого розвитку. Такий результат дослідження забезпечує прогнозування надійних (за умови відсутності деформуючого впливу зовнішнього середовища) показників стану бізнес-системи у майбутньому, а тому є корисним для широкого кола користувачів — від учасників та стейкхолдерів бізнес-системи до зовнішніх економічних агентів.

Заслуговує на увагу представлений у дисертації методичний підхід до розробки стратегії організаційного розвитку в контексті змін глобального середовища (с. 393–426). Відмітними рисами такого підходу є різноманітність використовуюваного інструментарію, гнучкий підхід щодо вибору можливих стратегій, врахування можливості інтеграції бізнес-систем та тісний зв'язок з практикою діяльності бізнес-систем різного рівня.

Частина результатів дослідження є внеском у збагачення суто теоретичних засад управління розвитком бізнес-систем. Такими результатами є узагальнений категоріально-понятійний апарат розвитку бізнес-систем (п. 1.2, с. 63–96) та удосконалена класифікація бізнес-систем на основі додавання окремих класифікаційних ознак (п. 2.2, с. 166–172). Узагальнений категоріально-понятійний апарат розвитку бізнес-систем містить уточнений тезаурус дослідження, порівняння між його окремими складовими (за критерієм змісту) та структуроване понятійне поле дослідження (рис. 1.5, с. 95). Удосконалена класифікація бізнес-систем передбачає врахування характеристики взаємодії бізнес-системи із стейкхолдерами, що дозволяє закласти основи для коректного опису відносин у екологічній ніші бізнес-системи та пошуку можливих конкурентних переваг бізнес-системи, які можуть виникнути саме за рахунок її взаємодії із стейкхолдерами з урахуванням їхніх інтересів.

Зазначеним результатам дослідження, викладеним у дисертаційній роботі Н. О. Пархоменко, властива наукова новизна. За рівнем наукової новизни такі результати відповідають вимогам до дисертації на здобуття ступеня доктора наук.

5. Теоретична та практична цінність результатів дисертації

Проведене дослідження надало можливість отримати наукові результати, які мають теоретичну та практичну цінність. Теоретична цінність результатів дисертації Н. О. Пархоменко полягає у збагаченні методологічних засад управління розвитком бізнес-систем та формуванні цілісного комплексу теоретичних положень та управлінських інструментів для управління розвитком бізнес-систем. Практична цінність результатів дисертації Н. О. Пархоменко полягає в удосконаленні інструментальних засад управління розвитком бізнес-систем. З числа результатів дослідження, що мають практичну цінність, найбільший інтерес представляють такі: розроблена інтелектуальна технологія управління розвитком бізнес-систем на основі використання апарату нейронних мереж, яка дає змогу здійснювати обґрунтоване прогнозування розвитку бізнес-систем на визначений період часу (до 5 років); рекомендації щодо розрахунку, інтерпретації та застосування інтегрального показника метастану бізнес-систем; механізм формування системи стратегічного управління розвитком бізнес-систем. Такі напрацювання є завершеними та готовими до використання.

Як свідчать документи, які додані до дисертації, положення та результати дослідження з питань управління розвитком бізнес-систем успішно використані в діяльності вітчизняних підприємств різної галузевої приналежності: ТОВ

«Куховар» (довідка № 322 від 15.12.2020 р.), ТОВ «Бізнес Юніон» (довідка № 64/1 від 24.03.2021 р.), ТОВ «Земля і право» (довідка № 73 від 16.03.2021 р.), АТ «Електромашина» (довідка № 98/3-02 від 21.04.2021 р.), Індустріальна група УПЕК (довідка № 236-1/1-02 від 11.05.2021 р.), ТОВ «Спецвузавтоматика» (довідка № 824/04 від 08.06.2021 р.), ТОВ «Спецтрансапчастина» (довідка № 112/4 від 16.03.2021 р.), ПрАТ «Харківський підшипниковий завод» (довідка № 1188/02 від 11.05.2021 р.), ТОВ «Спецтрансапчаста» (довідка № 206/1 від 25.11.2020 р.). Положення та результати дослідження використовуються у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця під час викладання дисциплін «Менеджмент», «Міжнародні стратегії», «Технологічний та інформаційний розвиток міжнародного бізнесу», «Управління безпекою розвитку соціально-економічних систем» (довідка від 26 квітня 2021 року № 21/86-24-76/1).

Отже, міра наукової новизни положень дисертаційної роботи та успішне їхнє використання у практиці діяльності вітчизняних підприємств та закладів вищої освіти дає змогу стверджувати про теоретичну та практичну цінність результатів дисертаційної роботи Н. О. Пархоменко.

6. Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації

У авторефераті дисертаційної роботи представлені основні положення, висновки та результати проведеного дослідження. У авторефераті відсутні положення, які б не були представлені за текстом дисертаційної роботи. Обсяг, структура та зміст автореферату відповідають чинним вимогам для автореферату дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора наук.

7. Повнота викладення положень, висновків і рекомендацій дисертації в друкованих наукових працях

Згідно чинних вимог основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи опубліковано у друкованих наукових працях Н. О. Пархоменко. За темою дисертації надруковано 55 наукових праць, у тому числі 1 одноосібну монографію, 1 розділ у колективній монографії, 3 статті у наукових виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science, 16 статей у наукових періодичних виданнях України, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 6 статей у іноземних виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, 24 друкованих публікації матеріалів науково-практичних конференцій. Друковані наукові праці Н. О. Пархоменко відображають основні результати дисертації.

Висвітлення результатів дисертаційної роботи у друкованих публікаціях авторки дисертації відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Н. О. Пархоменко містить сукупність результатів, які в цілому заслуговують на позитивну оцінку. Водночас окремі з таких положень потребують певних уточнень або викликають зауваження.

1. Як свідчать документи, які підтверджують використання результатів дисертації, положення дослідження успішно використані підприємствами реального сектору та закладом вищої освіти. Водночас незрозуміло, чому такі положення не пройшли апробацію на рівні органів місцевої та центральної державної влади, об'єднань підприємств (наприклад, бізнес-асоціацій, місцевих та центральних органів виконавчої влади тощо).

2. Авторка дисертації протягом усього дослідження оперує поняттям «бізнес-система», проводячи ґрунтовний контент-аналіз цього поняття (с. 44–52). Але за текстом дисертації не окреслено однозначно, як співвідносяться між собою поняття «бізнес-система» та «підприємство», такі поняття є ідентичними за наповненням або поняття «бізнес-система» є ширшим за поняття «підприємство»? На с. 58 (п. 1.1 дисертації) зазначено, що «бізнес-системою є підприємство та/чи об'єднання підприємств... підприємство чи інтеграційний організаційно-управлінський комплекс сукупності підприємств...». Якщо ці два поняття ідентичні за наповненням, то виникає питання, навіщо замість поняття «підприємство» використовувати поняття «бізнес-система»; якщо ці два поняття є різними за своїм наповненням, то доцільно було б чітко окреслити (наприклад, з використанням апарату теорії множин), у чому така різниця полягає.

3. Логічно, що поняття розвитку є відповідно до теми дисертаційної роботи одним з центральних понять дослідження. Тому цілком логічним виглядає в контексті дослідження ґрунтовний монографічний контент-аналіз розвитку (с. 59–79, 81–82). Водночас постає незрозумілим, чому у дисертації не приділено увагу класифікації розвитку та опису окремих його видів, адже розвиток постає складним поняттям, що може залежно від свого змісту за окремими класифікаційними ознаками мати різні прояви та характеристики.

4. У категоріально-понятійному апараті дослідження (рис. 1.5, с. 95) розвиток [бізнес-систем] розглядається як «процес змін стану під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів». Таке визначення не враховує якісний характер таких змін, адже вони можуть бути й негативними за своїм змістом та наслідками. У такій ситуації виникає питання, наскільки коректно сприймати негативні зміни, деградацію як розвиток? Тобто потребує уточнення, у розумінні авторки дисертації розвиток бізнес-систем пов'язується абсолютно зі всіма змінами або все ж таки тільки із змінами позитивного характеру?

5. Для частини представлених у дисертації рисунків (наприклад, рис. 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 2.1, 2.4, 2.15, 2.16, 2.17, 2.18, 3.1 та ін.) доцільно було б уточнити, такі рисунки є повністю здобутком автора, є розвитком існуючих ідей інших дослідників або побудовані на якихось розробках, адже відповідні коментарі до рисунків за текстом роботи відсутні.

6. Прогнозування ключових параметрів розвитку окремих бізнес-систем (п. 4.3, с. 324–334) представляє безсумнівний інтерес. Водночас виникає питання, наскільки надійним можна вважати п'ятирічний прогноз, особливо в умовах високої

турбулентності української економіки та істотної ймовірності актуалізації несподіваних та непрогнозованих раніше загроз та ризиків.

7. Розвиток великих вітчизняних бізнес-систем представляє безпосередній інтерес не тільки для самих таких систем та їхніх власників, але й для національної економіки в цілому. І увага авторки дисертації до врахування стану глобального бізнес-середовища для розвитку бізнес-систем (п. 5.2, с. 364–374) постає цілком виправданою. Але у такому контексті нерозкритим за текстом роботи залишилося питання можливого сприяння розвитку великих бізнес-систем з боку держави, наприклад, просування продукції на іноземних ринках, встановлення спрощених режимів експорту, надання податкових пільг, певних преференцій, використання цільового державного замовлення тощо.

8. За логікою викладення результатів дослідження спостерігається певна незавершеність: у дисертації не було поставлене, а тому, відповідно, й не вирішене завдання аналізу та врахування галузевої різниці в управлінні розвитком бізнес-систем, адже зрозуміло, що, по-перше, кожен управлінський інструмент (у тому числі й ті, що розроблені у роботі) має межі свого релевантного використання, й претензія на універсальність часто приводить до певної обмеженості та неврахування галузевої специфіки; по-друге, як достовірну гіпотезу логічно прийняти наявність галузевих особливостей та їхній вплив на зміст та характер розвитку бізнес-систем, а також на інструментарій управління таким розвитком. Втім це зауваження, скоріше, можна розглядати як побажання щодо вектору подальших досліджень.

Надані зауваження не применшують наукової новизни представлених у дисертації положень та результатів дослідження, але заслуговують на певні коментарі з боку дисертантки.

9. Загальний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора наук

Дисертація Пархоменко Наталії Олександрівни на тему: «Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія, методологія та практика» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні, методологічні, науково-методичні та практичні результати, що у сукупності забезпечують вирішення важливого науково-практичного завдання розвитку бізнес-систем, які функціонують в умовах глобального середовища.

За результатами аналізу поданої на відгук дисертації Н. О. Пархоменко є аргументи для таких висновків:

тема дисертації є актуальною з позиції подальшого поглиблення та збагачення теоретичних засад управління розвитком бізнес-систем та напрацювання інструментарію такого управління відповідно до потреб вітчизняної економіки;

робота містить результати, що мають наукову новизну та практичну цінність, збагачують теоретичні засади управління розвитком господарюючих суб'єктів та представляють інтерес для практичного застосування вітчизняними підприємствами;

за рівнем наукової новизни представлені результати дослідження відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук;

результати дисертаційної роботи завдяки використаному теоретичному базису дослідження, інформаційній основі дослідження та методам пізнання, успішній апробації виглядають достовірними та обґрунтованими;

роботу написано відповідно до вимог наукового стилю, положення дослідження викладено аргументовано, логічно, послідовно, переконливо;

автореферат дисертаційної роботи відображає основні результати дослідження та не містить положень, які б були відсутні за текстом дисертації;

матеріали дисертації Пархоменко Н. О. на здобуття наукового ступеня кандидата наук у аналізованій дисертаційній роботі не використані;

тема, мета та зміст дослідження відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності);

висвітлення положень дисертації у наукових роботах Н. О. Пархоменко відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України для дисертацій на здобуття ступеня доктора наук;

Отже, наведені аргументи та результати аналізу дисертаційної роботи «Управління розвитком бізнес-систем в умовах глобального середовища: теорія, методологія та практика» дають змогу стверджувати про дотримання вимог пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами та доповненнями), а тому є підґрунтя для висновку, що авторка дисертації — Наталія Олександрівна Пархоменко — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,
радник члена Рахункової палати,
доктор економічних наук, професор

Ю. С. Погорелов

Підпис Ю.С. Погорелова засвідчую

Член Рахункової палати,
доктор економічних наук

А. М. Дідик